

การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนเชื่อมความภาษาญี่ปุ่น ในตำราวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์

บทคัดย่อ

เนื่องด้วยภาษาญี่ปุ่นมีสำนวนเชื่อมความจำนวนมาก เพื่อศึกษาวิธีการแยกใช้สำนวนเชื่อมความให้มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องศึกษาความแตกต่างในการใช้งาน โดยเกณฑ์หนึ่งนอกเหนือจากเกณฑ์ทางความหมาย คือ วจนลีลา(文体) ด้วยเหตุนี้บทความวิจัยฉบับนี้ จึงศึกษาความแตกต่างในการใช้สำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในบทเขียนที่มีวจนลีลาแตกต่างกัน โดยเลือกบทเขียนที่เป็นตำราด้านมนุษยศาสตร์กับด้านวิทยาศาสตร์มาเปรียบเทียบ และในเบื้องต้นได้ศึกษาเฉพาะสำนวนที่ปรากฏต้นย่อหน้าที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงย่อหน้าให้เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยอ้างอิงการศึกษาสำนวนที่ปรากฏในตำราสังคมศาสตร์ของ 石黒 (2016) ผลการวิเคราะห์สำนวนเชื่อมความ 654 ตัวอย่างพบว่าตำราด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่นำมาศึกษาพบสำนวนเทียบความ (เช่น 「一方」) และสำนวนตามความ 「こうして」 「このように」 ที่มีสัดส่วนการใช้งานสูง และพบการใช้สำนวนเชื่อมความพิเศษที่ไม่ค่อยปรากฏใช้ทั่วไป เช่น 「ついで」 ในตำราประวัติศาสตร์และ 「よって」 ในตำราคณิตศาสตร์ นอกจากนี้ ยังพบตัวอย่างการใช้ 「すなわち」 「なお」 และคำกริยาวิเศษณ์เพื่อเชื่อมความที่มีการใช้งานต่างกันตามความแตกต่างของวจนลีลา

คำ

สำคัญ

สำนวนเชื่อมความ, วจนลีลา, ระดับย่อหน้า, ตำราด้านมนุษยศาสตร์, ตำราด้านวิทยาศาสตร์

A Comparative Study of Japanese Conjunctive Expressions on Humanities and Science Textbooks

Abstract

Due to the fact that there are several conjunctive expressions in Japanese, it is important to identify the difference of usage for more effective use. One helpful aspect is language style. Consequently, this paper will study the difference of conjunctive expressions used in different writing style works. As a model, I followed the reference of Ishiguro (2016), which studies conjunctive expressions in Social Science textbooks, and chose to compare Humanities textbooks and Science textbooks, focusing on the expressions which appear at the beginning of each paragraphs. After analyzing 654 expressions, I found that many uses of comparative expressions (e.g. ‘ippō’) and resultative expressions ‘kōshite’ ‘konoyōni’ in both types of textbooks, while uncommon expressions such as ‘tsuide’ and ‘yotte’ are found particularly in History and Mathematics textbooks, respectively. On the other hand, ‘sunawachi’, ‘nao’ and adverbial phrases are found to be used differently, which depends on language styles.

Key words

conjunctive expressions, language style, paragraph level, humanities textbooks, science textbooks

1. บทนำ

การศึกษาคำสันธานซึ่งทำหน้าที่เชื่อมประโยคในภาษาญี่ปุ่นมีมาอย่างต่อเนื่องเพราะ คำสันธานช่วยให้การสร้างสรรค์สารมีความเหมาะสม และเข้าใจง่ายขึ้น โดยผลงานการศึกษาคำสันธานชิ้นสำคัญได้แก่ 市川 (1978) 永野 (1986) และ 森田 (1993) เป็นต้น โดยมี การเรียกคำเหล่านี้ว่าเป็น「接続詞」หรือ「接続語」 อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาคำเชื่อมในยุคต่อมาได้ขยายไปถึงกลุ่มคำเช่น「それにもかかわらず」、「はなしかわって」 จึงมีการขยายขอบเขตเรียกรวมกลุ่มคำเหล่านี้เพิ่มในการศึกษา และเรียกว่าเป็น “สำนวนเชื่อมความ” 「接続表現」 (佐久間 2002)¹

ในภาษาญี่ปุ่นมีสำนวนเชื่อมความจำนวนมาก สำนวนเชื่อมความบางสำนวนจะมีความหมาย วิธีการใช้ เฉพาะตัวจึงเลือกใช้ได้ง่าย ในขณะที่สำนวนเชื่อมความ ส่วนใหญ่มีความหมายไม่แตกต่างกัน เช่น สำนวนเชื่อมความประเภทตามความ มี「それで」「したがって」「その結果」「ゆえに」「よって」 เป็นต้น ดังนั้น การเลือกใช้สำนวนเชื่อมความเหล่านี้ จึงต้องพิจารณา เกณฑ์อื่นประกอบด้วย เช่น เรื่องวัจนลีลา ซึ่งโดยปกติ สำนวนเชื่อมความที่ใช้ในภาษาพูดกับภาษาเขียนก็ไม่เหมือนกัน (田中1986, 石黒2015a) แม้แต่ในเอกสาร ที่เป็นภาษาเขียนเหมือนกันก็มีความถี่ในการปรากฏ หน่วยเชื่อมโยงประจักษ์แตกต่างกันไปตามวัจนลีลาของ บทเขียนนั้น ดังเช่น เอกสารประเภทจดหมายกับเอกสาร ทางธุรกิจ เนื่องด้วย การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของ สารในภาษาเขียนมีความชัดเจน สามารถวิเคราะห์ได้ง่าย กว่าสารในภาษาพูดที่อาจเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของสารที่ ตามมาที่อาจไม่ตรงกับเจตนาเดิมที่แสดงในสำนวนเชื่อม ความ จึงเหมาะแก่การเริ่มศึกษาสำนวนเชื่อมความของ

ผู้เรียนชาวต่างชาติ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเริ่มการศึกษา สำนวนเชื่อมความในครั้งนี้ที่ปรากฏในบทเขียนก่อน

2. ปรัชญาวิธีนุกรม

การศึกษาประเภทสำนวนเชื่อมความนั้นมีการแบ่ง เกณฑ์หลากหลาย แต่การแบ่งเกณฑ์ของ 市川 (1978) ได้รับความนิยมมาก ดังปรากฏในการแบ่งสำนวนเชื่อม ความที่คล้ายคลึงกันในเอกสารคำสอน หรือคู่มือสอบวัด ระดับภาษาญี่ปุ่น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขออ้างอิงเกณฑ์ดังกล่าว² มาใช้พิจารณาประเภทสำนวนเชื่อมความด้วย โดย市川 ได้แบ่งไว้ 7 ประเภท

1. สำนวนตามความ (順接型) เชื่อมความที่เป็น เหตุไปหาผล เช่น だから、それで、したがって
2. สำนวนแย้งความ (逆接型) เชื่อมความที่ตาม มาที่มีเนื้อหาขัดแย้งกัน เช่น しかし、でも、ところが
3. สำนวนเพิ่มความ (添加型) เชื่อมความที่เพิ่ม เติมจากข้อมูลเดิม เช่น そのうえ、そして、それから
4. สำนวนเทียบความ (対比型) แบ่งได้เป็นสอง กลุ่มย่อย คือ เชื่อมความที่เทียบให้เห็นความแตกต่าง เช่น それに対して、一方และเชื่อมความแบบให้เลือก เช่น あるいは、それとも
5. สำนวนซ้ำความ (同列型) เชื่อมความที่ตาม มาที่มีเนื้อหาคล้ายกัน แต่เป็นการกล่าวซ้ำเพื่ออธิบายให้ ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยอาจเป็นการกล่าวให้รวบรัดขึ้น เช่น つまり、すなわちหรือกล่าวยกตัวอย่างประกอบ เช่น たとえば
6. สำนวนเปลี่ยนความ (転換型) เชื่อมความที่ มีเนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกันแต่อยู่ในบริบทเดียวกัน เช่น ところで、さて、はなしかわって
7. สำนวนเสริมความ (補足型) แบ่งได้เป็นสอง

¹ ในภาษาไทยก็มีปรากฏการเรียกกลุ่มคำที่ทำหน้าที่เชื่อมความในระบบที่สูงกว่าประโยค เช่นกัน โดยเรียกว่า “หน่วยเชื่อมโยงประจักษ์” (เทพี จรัสจรวงศ์เกียรติ 2000, สุธิภา สุวิธานรากุล 2017) http://www.meti.go.jp/policy/economy/jinzai/san_gaku_ps/2010globalhoukokusho.pdf

² ผู้อ้างอิงการแปลชื่อประเภทตามอักษรายุทธ ชูศรี (2016) ทั้งนี้ นอกจากเกณฑ์การแบ่งของ市川 (1978) แล้ว ยังมีเกณฑ์แบ่งของ永野 (1986)、佐久間 (2002)、石黒 (2016b) เป็นต้น

กลุ่มย่อย คือ เชื่อมความที่ไม่สลักสำคัญ อาจเป็นข้อมูลเพิ่มเติม หรือข้อยกเว้น เช่น なお、ただし และเชื่อมแบบให้ข้อมูลที่ป็นสาเหตุ เหตุผล เช่น なぜなら、というのは

นอกเหนือจากสำนวนเชื่อมความแล้ว การสร้างความกลมกลืนของสารในปริจเฉทสามารถใช้วิธีอื่น ๆ ได้ เช่น การซ้ำคำสำคัญในประโยค การเลือกคำที่มีความสัมพันธ์กันมาใช้ร่วมกัน การใช้คำบางชี้「こ・そ・あ」เพื่ออ้างอิงความเชื่อมโยงกับข้อความอื่น ใน 石黒 (2016a) ที่สำรวจคำสันธานที่ปรากฏในตำราด้านสังคมศาสตร์³ จำนวนทั้งสิ้น 28 เล่ม โดยสืบค้นคำสันธานในระดับเชื่อมประโยคและย่อหน้าปนกัน พบคำสันธานทั้งสิ้น 29,389 ตัวอย่างจากประโยคทั้งสิ้น 107,709 ประโยค คิดเป็นสัดส่วนการใช้คำสันธานเชื่อมประโยค 27.3% หรือประมาณ 1/4 ของการสร้างความกลมกลืนระหว่างประโยค สิ่งที่น่าสนใจคือ พบการใช้「しかし」มากที่สุด ในตำรา 5 คณะ คำอื่น ๆ ที่พบมาก 4 อันดับรองมา คือ「また」「たとえば」「したがって」และ「そして」เมื่อพิจารณาตามประเภทแล้ว จะได้ว่า สำนวนเชื่อมความที่ใช้มากที่สุดคือ สำนวนแย้งความ สำนวนเพิ่มความ สำนวนซ้ำความ และสำนวนตามความ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสำนวนเชื่อมความในหนังสือแสดงความจำนงสำหรับสมัครงานซึ่งเป็นบทเขียนประเภทเอกสารทางธุรกิจของสุริยา สุวิธานรากุล (2017) และ สำนวนเชื่อมความในคัมภีร์ไบเบิลของ 石黒 (2015a) พบว่า สำนวนเชื่อมความที่ใช้มากที่สุดสอดคล้องกับ 石黒 (2016a) ยกเว้นสำนวนซ้ำความ จึงเห็นได้ว่า บทเขียนประเภทตำราจะปรากฏความถี่ในการใช้วัจนลีลาอธิบายความซ้ำให้เกิดความกระจ่าง ในที่นี้คือการยกตัวอย่างจำนวนมาก ในขณะที่เอกสารทางธุรกิจหรือบทเขียนประเภทเรื่องเล่าจะมีความจำเป็นต้องอธิบายความ

ซ้ำน้อยกว่า ในสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในบทเขียนประเภทตำราก็พบความแตกต่างจากบทเขียนประเภทอื่น เช่น ในตำราสังคมศาสตร์พบว่ามีการใช้「したがって」「このように」「そこで」เป็นสำนวนตามความมากที่สุด ต่างจากในคัมภีร์ไบเบิลซึ่งพบ「そこで」「こうして」และ「それゆえ」มากที่สุด (石黒2015a) และในเอกสารธุรกิจพบ「以上」「そのため」มากที่สุด นอกจากนี้ ใน 石黒 (2016a) ยังพบความนิยมในการเลือกใช้สำนวนเชื่อมความที่มีความหมายเหมือนกันต่างไปตามสาขาวิชา เช่น การใช้「すなわち」มากกว่า「つまり」เฉพาะในตำราคณะนิติศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

3. วัตถุประสงค์ และสมมติฐานของการวิจัย

ในบทความฉบับนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาความถี่การปรากฏสำนวนเชื่อมความประเภทต่าง ๆ ในเอกสารประเภทตำราด้านมนุษยศาสตร์ และตำราด้านวิทยาศาสตร์ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ ต่างจากตำราด้านสังคมศาสตร์ที่มีการศึกษามาแล้วอย่างไร มีสำนวนเชื่อมความใด หรือสำนวนเชื่อมความประเภทใดที่ปรากฏมากเฉพาะในตำราทั้งสองด้านนี้ มีความแตกต่างในการเลือกใช้สำนวนเชื่อมความในสาขาย่อยแต่ละด้านหรือไม่

เนื่องจากสำนวนเชื่อมความแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ สำนวนเชื่อมความระดับเชื่อมระหว่างประโยค และ สำนวนเชื่อมความระดับเชื่อมระหว่างย่อหน้า (ต่อไปจะเรียกว่า “สำนวนเชื่อมความระดับย่อหน้า”) ผู้วิจัยเห็นว่าสำนวนเชื่อมความระดับย่อหน้ามีความสำคัญมากกว่า เพราะเป็นสำนวนที่แจ้งให้ผู้อ่านคาดเดาว่าสารในย่อหน้าถัดไปจะมีเนื้อความสัมพันธ์กับเนื้อความเดิมอย่างไร ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะสำนวนเชื่อมความระดับย่อหน้านี้ก่อน

³ ตำราของคณะพาณิชยการศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ Hitotsubashi University

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานดังนี้

1. จำนวนที่พบในตำราทั้งสองด้านน่าจะพบ
จำนวนแย้งความ จำนวนเพิ่มความ จำนวนตามความ
และจำนวนซ้ำความมากกว่าประเภทอื่น ๆ เนื่องจากเป็น
บทเขียนประเภทตำราเหมือนที่ปรากฏใน 石黒 (2016a)

2. จำนวนเพิ่มความ จำนวนแย้งความน่าจะพบ
การใช้「また」「そして」「さらに」「しかし」
จำนวนมากไม่แตกต่างจากบทเขียนอื่น ๆ เนื่องจากเป็น
จำนวนที่ใช้ในบทเขียนทั่วไป แต่จำนวนตามความ
จำนวนซ้ำความอาจมีการใช้ค่าที่ต่างออกไปเนื่องจากพบ
ความแตกต่างในการเลือกใช้จำนวนกลุ่มนี้มากในผลการ
วิเคราะห์ของวรรณกรรมที่ผ่านมา

3. พบจำนวนที่โดยภาพรวมอาจมีการใช้น้อยเมื่อ
เทียบกับจำนวนอื่น ๆ แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะในระดับ
ย่อหน้าอาจมีการใช้มาก

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลดังกล่าวมาตั้งข้อสังเกตเพื่อนำ
ไปใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอน การแยกใช้
จำนวนเชื่อมความภาษาญี่ปุ่นให้เหมาะสมกับงานเขียน

ประเภทต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเขียนภาษา
ญี่ปุ่นและการแปลระหว่างภาษาญี่ปุ่นกับภาษาไทยต่อไป

4. วิธีวิจัย

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาจำนวนเชื่อม
ความเฉพาะที่ปรากฏในระดับย่อหน้า จึงไม่ใช้วิธีสืบค้น
แบบ石黒 (2016a) ผู้วิจัยศึกษาจำนวนที่ปรากฏในตำรา
4 เล่ม เป็นตำราเชิงมนุษยศาสตร์ 2 เล่ม ซึ่งเป็นตำราวิชา
ประวัติศาสตร์ทั้งสองเล่ม คือ 『もういちど読む山川
日本近代史』『もういちど読む山川世界現代史』
และเป็นตำราเชิงวิทยาศาสตร์ 2 เล่ม ซึ่งเป็นตำราวิชา
ชีววิทยา 『チャート式新生物 生物基礎・生物』 และ
วิชาคณิตศาสตร์ 『チャート式基礎と演習数学I+A』
อย่างละเล่ม โดยวิธีการเลือกตำราที่มาศึกษาในเบื้องต้น
นี้ จะเน้นตำราที่น่าจะมีการอธิบายความ เพื่อศึกษาการ
เชื่อมโยงความต่าง ๆ รายละเอียดตำราทั้งสี่เล่มปรากฏ
ตามที่ระบุในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและสัดส่วนจำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำราที่จะวิเคราะห์

	จำนวนหน้า	จำนวนย่อหน้า	จำนวนจำนวน เชื่อมความ	อัตราส่วนการ ใช้จำนวนเชื่อม ความ
『もういちど読む山川日本近代史』	256	592	145	24.49
『もういちど読む山川世界現代史』	247	521	253	48.56
『チャート式新生物 生物基礎・生物』	544	1441	74	5.14
『チャート式基礎と演習数学I+A』	467	536	182	33.96
รวม	1,514	3,090	654	21.17

(คำนวณโดยผู้เขียน)

ตำราทั้ง 4 เล่ม เป็นตำราความรู้ระดับมัธยมปลาย มีเนื้อหาไม่ยากจนเกินไป บุคคลทั่วไปสามารถทำความเข้าใจความหมาย ซึ่งจะวิเคราะห์หน้าที่ของสำนวนเชื่อมความได้ง่ายขึ้น และตำราเหล่านี้น่าจะมีอิทธิพลต่อผู้เรียนในแต่ละสาขาวิชาการต่อการเลือกใช้สำนวนในรายงาน งานเขียนระดับอุดมศึกษาต่อไป ตำราที่เลือกมาเป็นข้อมูลวิเคราะห์ในครั้งนี้จะจบประโยคด้วยรูป 辞書形 มีลักษณะเป็นทางการแต่อาจใช้รูป 「です・ます」 บ้าง⁴ ในส่วนที่เป็นคอลัมน์เสริม

สำนวนเชื่อมความในที่นี้รวมคำกริยาวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่เรียบเรียงประโยค เช่น まず、一般に และกลุ่มคำประเภทอื่น ๆ ด้วย เช่น 事実 ทั้งนี้ในการนับจำนวนย่อหน้าจะไม่นับรวมย่อหน้าที่เป็นข้อ เช่น 1, 2, 3 หรือแสดงด้วยเครื่องหมาย จะถือรวมเป็น 1 ย่อหน้า แต่หากเป็นย่อหน้าที่เกิดขึ้นหลังเลขข้อและข้อหัวข้อจะนำมาวิเคราะห์ด้วย ย่อหน้าส่วนใหญ่จะเว้นช่องว่าง 1 ตัวอักษร มีเพียงบางย่อหน้าจะไม่เว้นช่องว่าง เนื่องจากมีภาพหรือตารางเบียด รวมจำนวนสำนวนเชื่อมความที่จะใช้วิเคราะห์ในครั้งนี้ 654 ตัวอย่าง คิดเป็น 21.17% ของจำนวนย่อหน้าทั้งหมด (3,090 ย่อหน้า)

ในการศึกษาครั้งนี้จะจำแนกสำนวนเชื่อมความระดับย่อหน้าเป็นกลุ่มโดยใช้เกณฑ์ของ 市川 (1978)

ตารางที่ 2 สำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำราด้านมนุษยศาสตร์

『日本近代史』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	一方	29	4.90
2	しかし	22	3.72
3	また	19	3.21
4	こうして	13	2.20
5	ついで／このように	7	1.18
6	そこで／さらに／ところが	5	0.84
7	なお／その後	4	0.68

ซึ่งแบ่งสำนวนเชื่อมความเป็น 7 กลุ่ม กรณีที่เป็นสำนวนเชื่อมความใหม่ ไม่ปรากฏในการจำแนกเดิม จะอ้างอิงการจำแนกสำนวนเชื่อมความของ佐久間 (2002) และ 石黒 (2016b) เพิ่มเติม หากไม่อยู่ในเกณฑ์จะระบุเป็น “สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ”

5. สำนวนเชื่อมความในตำราแต่ละด้าน

5.1 ตำราด้านมนุษยศาสตร์

ตำราด้านมนุษยศาสตร์ที่ได้นำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้เป็นตำราประวัติศาสตร์มีการเรียงเนื้อหาตามยุคปี มีจำนวนหัวข้อไม่มาก ในแต่ละหัวข้อจะมีการอธิบายรายละเอียด ความเชื่อมโยงสารแบบเหตุไปหาผล เช่น มูลเหตุทางสังคมนำไปสู่สงคราม เป็นต้น เนื่องจากเป็นการเล่าเรื่อง บางย่อหน้าจึงมีความยาวมากทำให้มีสำนวนเชื่อมความปรากฏในระดับประโยคอีกจำนวนมาก การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างย่อหน้า นอกจากจะแสดงด้วยสำนวนเชื่อมความ ก็แสดงด้วยการใช้คำบ่งชี้ซึ่งมักจะเป็น 「こ～」 เช่น 「これに驚いた政府は」「この間」 เป็นต้น โดยการใช้ 「こ～」 มักอ้างอิงถึงเนื้อความในย่อหน้าก่อน นอกจากนี้ยังใช้ความสัมพันธ์เชิงเวลาโดยขึ้นย่อหน้าด้วยปีแทน เช่น 「1870年代終わるかゝ」 เป็นต้น

『世界現在史』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	一方	29	4.90
2	しかし	22	3.72
3	また	19	3.21
4	こうして	13	2.20
5	ついで／このように	7	1.18
6	そこで／さらに／ところが	5	0.84
7	なお／その後	4	0.68

⁴ ตำราภาษาญี่ปุ่นมีความหลากหลายในการใช้วงเล็บ ตำราบางเล่มอาจเขียนจบประโยคด้วยรูป 「です・ます」 เพื่อสร้างความรู้สึกถึงทางการกับผู้อ่าน

『日本近代史』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
8	これに対して／そして／このようにして	3	0.51
9	ところで／特に／とはいえ／こう・そうした中で	2	0.34
10	ちなみに／例えば／すなわち／まず／その結果／そののち／その反面／そのほか	1	0.17

『日本近代史』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
8	もちろん／実は／もともと	4	0.77
9	例えば／ところが／さて／そのうち／そのうえ／同様に	3	0.58
10	その後／結局／しかも／そして／要するに／ともに・これとともに／このほか	2	0.38
11	では／これよりも／一般に／ただ／もともと／特に／これに比べて／これに加えて／というのは／そもそも／このうち／その際／ちなみに／事実	1	0.19

(คำนวณโดยผู้เขียน)

จากตารางที่ 2 ตำรา『日本近代史』ปรากฏสำนวนเชื่อมความ 145 ตัวอย่าง คิดเป็นสัดส่วน 24.49% ที่ใช้ในย่อหน้าทั้งหมด โดยปกติ เมื่อขึ้นหัวข้อเรื่องใหม่ไม่จำเป็นต้องใช้สำนวนเชื่อมความ ดังนั้น ถือว่าอยู่ในสัดส่วนการใช้ที่ใกล้เคียงกับผลการสำรวจของ 石黒 (2016a) เมื่อนำมาตรวจสอบแยกสำนวนเชื่อมความ พบว่ามีสำนวนเชื่อมความทั้งสิ้น 26 คำ สำนวนเชื่อมความที่มีมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ「一方」(29 ครั้ง/

4.90%)「しかし」(22 ครั้ง/ 3.72%)「また」(19 ครั้ง/ 3.21%)「こうして」(13 ครั้ง/ 2.20%) และ「ついで」「このように」(คำละ 7 ครั้ง/ 1.18%) ตามลำดับ สิ่งที่น่าสนใจคือมีการใช้「一方」ซึ่งเป็นสำนวนประเภทเทียบความใช้เปรียบเทียบมาก และในสำนวนประเภทตามความ ใช้คำว่า「こうして」「このように」นอกจากนี้ยังมีการใช้สำนวนประเภทเพิ่มความ「ついで」มากเช่นกัน

ตารางที่ 3 สัดส่วนประเภทสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำรา『日本近代史』

	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	สำนวนเพิ่มความ (เพิ่มความทั่วไป) また、さらに、ついで、そのほか (เพิ่มความเชิงเวลา) その後、そののち	40 (35) (5)	6.75 (5.91) (0.84)
2	สำนวนเทียบความ 一方、これに対して、こうした中で、その反面、とはいえ	37	6.25
3	สำนวนตามความ こうして、このように、このようにして、その結果、そこで	29	4.90
4	สำนวนแย้งความ しかし、ところが	27	4.56
5	สำนวนเสริมความ ちなみに、なお	5	0.84
6	สำนวนซ้ำความ 例えば、すなわち、特に	4	0.68
7	สำนวนเปลี่ยนความ ところで	2	0.34
8	สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ まず	1	0.17

(คำนวณโดยผู้เขียน)

และเมื่อนำสำนวนเชื่อมความทั้งหมดมาจัดตามเกณฑ์ประเภทดังตารางที่ 3 จะพบว่าสำนวนเทียบความ แม้ว่าจะมีมากเป็นอันดับที่สอง แต่ก็มียานวนตัวอย่างมากกว่าสำนวนอื่น ๆ ที่คาดว่าจะพบมากในวิจันลีลาประเภทตำรา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ในระดับย่อหน้าเท่านั้น ดังนั้น การเทียบข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์จึงมักปรากฏเมื่อมีการเปลี่ยนย่อหน้าเพื่อเล่าข้อมูลอีกด้านหนึ่งเปรียบเทียบ

สำหรับตำรา 『世界現代史』 จากตารางที่ 2 ปรากฏสำนวนเชื่อมความ 253 ตัวอย่าง คิดเป็นสัดส่วน 48.56% ที่ใช้ในย่อหน้าทั้งหมด เมื่อเทียบกับตำรา 『日本近代史』 ถือว่าอยู่ในปริมาณที่สูงมาก กล่าวคือ ในย่อหน้าที่สองขึ้นไปของแต่ละหัวข้อ แทบจะใช้สำนวนเชื่อมความตลอด จากการสำรวจพบว่าตำราเล่มนี้มีสำนวนเชื่อมความทั้งสิ้น 42 คำ สำนวนเชื่อมความที่มีมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ 「しかし」 (48 ครั้ง/9.21%) 「一方」 (45 ครั้ง/8.64%) 「また」 「こうして」 (คำ

ละ 22 ครั้ง/ 4.22%) และ 「このように」 (12 ครั้ง/ 2.30%) ตามลำดับ สิ่งที่ที่น่าสนใจคือมีการใช้ 「一方」 ซึ่งใช้เปรียบเทียบมากเป็นอันดับสอง และในสำนวนประเภทตามความ นิยมใช้คำว่า 「こうして」 「このように」 เช่นเดียวกับตำรา 『日本近代史』 นอกจากนี้ยังพบการใช้สำนวนเชื่อมความที่เป็นคำกริยาวิเศษณ์ เช่น 「もちろん」 「もともと」 「一般に」 「そもそも」 ซึ่งแม้จะพบเพียง 1-2 ตัวอย่าง แต่ก็ถือเป็นตำราที่มีการใช้สำนวนเชื่อมความหลากหลาย

อนึ่ง ตำราด้านมนุษยศาสตร์ทั้งสองเล่มมีสำนวนซ้ำความปรากฏน้อยมากต่างจากที่ตั้งสมมติฐานไว้

และเมื่อนำสำนวนเชื่อมความทั้งหมดมาจัดตามเกณฑ์ประเภทดังตารางที่ 4 จะพบว่าสำนวนเทียบความ ปรากฏในตำแหน่งย่อหน้าเป็นจำนวนมาก สัดส่วนของสำนวนเชื่อมความประเภทอื่น ๆ ไม่แตกต่างไปจากตารางที่ 3 แต่พบการใช้สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ จำนวนมากที่ยังไม่สามารถระบุเข้าเกณฑ์ 7 ประเภทได้

ตารางที่ 4 สัดส่วนประเภทสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำรา 『世界現代史』

	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	สำนวนเทียบความ 一方、他方、これに対して、これに比べて、同様に	62	11.90
2	สำนวนเพิ่มความ (เพิ่มความทั่วไป) また、さらに、この他、つぎに、ついで、そして、そのうえ、しかも、これに加えて、ともに	60 (52)	11.52 (9.98)
	(เพิ่มความเชิงเวลา) その後、そのうち、そののち、その際、もともと	(8)	(1.54)
3	สำนวนแย้งความ しかし、だが、ところが	59	11.32
4	สำนวนตามความ こうして、このように、結局	36	6.90
5	สำนวนเสริมความ ただ、もともと、というのは、ちなみに	7	1.34
6	สำนวนซ้ำความ 例えば、要するに、特に	6	1.15
7	สำนวนเปลี่ยนความ さて、では、これよりも、そもそも	6	1.15
8	สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ 一般に、もちろん、事実、実は、まず	17	3.26

(คำนวณโดยผู้เขียน)

5.2 ตำราด้านวิทยาศาสตร์

ตำราชีววิทยา『チャート式新生物 生物基礎・生物』มีลักษณะคล้ายตำราประวัติศาสตร์ที่มีการอธิบายรายละเอียด แต่จะมีการแยกหัวข้อย่อยอย่างละเอียด ในบางหัวข้อใช้รูปแบบการเขียนแบบเรียงเป็นข้อ (箇条書き) อีกทั้งยังมีการแบ่งเนื้อหาโดยขึ้นหัวข้อตัวอย่าง (例) และหมายเหตุ (注意) หัวข้อส่วนใหญ่มีย่อหน้าเดียว และมักเป็นหัวข้อที่มีเนื้อหาแยกจากหัวข้อก่อน ในตำราปรากฏสำนวนเชื่อมความ 74 ตัวอย่าง คิดเป็นสัดส่วน 5.14% ที่ใช้ในย่อหน้าทั้งหมด ซึ่งถือว่าน้อยมากและค่าบ่งชี้ในระดับย่อหน้าก็น้อยมากเช่นกันเมื่อนำมาตรวจสอบแยกสำนวนเชื่อมความ พบว่ามีสำนวนเชื่อมความทั้งสิ้น 19 คำดังที่ปรากฏในตารางที่ 5 โดยสำนวนเชื่อมความที่มีมากที่สุด 5 อันดับแรกคือ「また」「例えば」(คำละ 13 ครั้ง/ 0.9%)「一方」(9 ครั้ง/0.62%) และ「このように」「さらに」(คำละ 6 ครั้ง/ 0.42%) ตามลำดับ สิ่งที่น่าสนใจคือมีการใช้สำนวนประเภทเพิ่มความ (また、さらに) และ

สำนวนประเภทซ้ำความแบบยกตัวอย่าง (例えば) จำนวนมาก แม้ว่าจะมีเครื่องหมาย例แสดงตัวอย่างอยู่แล้ว และพบการเปรียบเทียบโดยใช้「一方」มากเป็นอันดับสามและในสำนวนประเภทตามความนิยมใช้คำว่า「このように」

และเมื่อนำสำนวนเชื่อมความทั้งหมดมาจัดตามเกณฑ์ประเภทดังตารางที่ 6 จะพบว่าในตำราชีววิทยามีการใช้สำนวนเทียบความจำนวนมากแย้งกับสมมติฐาน ส่วนสำนวนซ้ำความในการยกตัวอย่างมีใช้จำนวนมากตรงกับสมมติฐาน

ส่วนตำราคณิตศาสตร์『チャート式基礎と演習数学I+A』มีการแบ่งจำนวนหัวข้อจำนวนมากเช่นเดียวกับตำราชีววิทยา แต่ละหัวข้อย่อยมีการแสดงการคำนวณค่าตัวเลขจำนวนมากคั่นกลาง ทำให้แต่ละย่อหน้ามีลักษณะขาดตอน เพราะถูกแทรกด้วยการแสดงสูตร หรือตัวอย่างการคำนวณ แต่ละย่อหน้ามีประโยคเรียงกันจำนวนน้อย เมื่อนับสำนวนเชื่อมความในระดับย่อหน้าพบว่ามีจำนวนน้อย การแสดงความสัมพันธ์

ตารางที่ 5 สำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำราด้านวิทยาศาสตร์

『チャート式新生物 生物基礎・生物』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	また/例えば	13	0.90
2	一方	9	0.62
3	このように/さらに	6	0.42
4	これに対して	5	0.35
5	しかし	4	0.28
6	まず/こうして	3	0.21
7	ところが/一般に	2	0.14
8	次に/または/なお/ただし/以上のことから/そしてさらに/その後/それにしても	1	0.07

『チャート式基礎と演習数学I+A』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	また	28	5.22
2	一般に	26	4.85
3	例えば/なお	18	3.36
4	このように	17	3.17
5	すなわち	11	2.05
6	まず/よって	8	1.49
7	そして	7	1.31
8	次に	6	1.12
9	したがって/そこで	5	0.93
10	このとき	4	0.75
11	とすると/ところで/つまり/ところが/さらに	2	0.37
12	それにしても/一方/同様に/以上から/逆に/最後に/すると/簡単にいえば/では/さて/しかし	1	0.19

(คำนวณโดยผู้เขียน)

ระหว่างย่อหน้านอกเหนือจากสำนวนเชื่อมความ จะแสดงด้วยคำบ่งชี้ซึ่งมักจะเป็น「こ～」เช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น「ここで」「この節では」และคำแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ เช่น「上の例題」「以下では」รวมไปถึงการแจกแจงเรียงข้อ⁵ ในตำราปรากฏสำนวนเชื่อมความ 182 ตัวอย่าง คิดเป็นสัดส่วน 33.96% ที่ใช้

ในย่อหน้าทั้งหมด ซึ่งถือว่าค่อนข้างมาก จากตารางที่ 5 พบสำนวนเชื่อมความทั้งสิ้น 29 คำโดยคำที่พบมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ「また」(28 ครั้ง/ 5.22%)「一般に」(26 ครั้ง/ 4.85%)「例えば」「なお」(คำละ 18 ครั้ง/ 3.36%) และ「このように」(17 ครั้ง/ 3.17%) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 สัดส่วนประเภทสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำรา『チャート式新生物 生物基礎・生物』

	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	สำนวนเพิ่มความ (เพิ่มความทั่วไป) また、さらに、つぎに、そしてさらに (เพิ่มความเชิงเวลา) その後	22 (21) (1)	1.53 (1.46) (0.07)
2	สำนวนเทียบความ 一方、これに対して、または	15	1.04
3	สำนวนซ้ำความ 例えば	13	0.90
4	สำนวนตามความ こうして、このように、以上のことから	10	0.69
5	สำนวนแย้งความ しかし、ところが	6	0.42
6	สำนวนเสริมความ ただし、なお	2	0.14
7	สำนวนเปลี่ยนความ それにしても	1	0.07
8	สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ 一般に、まず	5	0.35

(คำนวณโดยผู้เขียน)

ตารางที่ 7 สัดส่วนประเภทสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำรา『チャート式基礎と演習数学I+A』

	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	สำนวนเพิ่มความ (เพิ่มความทั่วไป) また、さらに、つぎに、そして、最後に (เพิ่มความเชิงเวลา) このとき、すると	49 (44) (5)	9.14 (8.21) (0.93)
2	สำนวนตามความ このように、以上から、とすると、よって、したがって、そこで	38	7.09
3	สำนวนซ้ำความ 例えば、すなわち、つまり、簡単にいえば	32	5.97
4	สำนวนเสริมความ なお	18	3.35
5	สำนวนเปลี่ยนความ さて、ところで、では、それにしても	5	0.93
6	สำนวนแย้งความ しかし、ところが	3	0.56
7	สำนวนเทียบความ 一方、逆に、同様に	3	0.56
8	สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ 一般に、まず	34	6.34

(คำนวณโดยผู้เขียน)

⁵ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าคำบ่งชี้และคำแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่มักจะใช้ระบุว่าต่อจากนี้จะอธิบายอะไร มากกว่าการระบุว่าย่อนหน้านี้สัมพันธ์กับย่อหน้าที่ผ่านมาอย่างไร ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า คำบ่งชี้ที่ปรากฏในตำราคณิตศาสตร์มักใช้เป็นสำนวนเริ่มเรื่อง (提題表現) มากกว่าเป็นสำนวนเชื่อมความ (接続表現)

เมื่อนำมาตรวจสอบแยกสำนวนเชื่อมความดังที่ปรากฏในตารางที่ 7 พบการใช้สำนวนประเภทเพิ่มความ เป็นจำนวนมาก ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติเช่นเดียวกับตำรา แขนงอื่น ๆ จุดที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก คือการใช้「一般に」 ซึ่งเป็นคำกริยาวิเศษณ์ที่ยังไม่ได้จัดเข้าเกณฑ์ 7 ประเภทในตำแหน่งที่ควรใช้สรุปกฎจำนวนมาก การใช้「なお」 ซึ่งเป็นสำนวนเสริมความ ในที่นี้พบการใช้ที่ไม่ ได้มีการใช้ตามสำนวนเพิ่มความที่น่าจะอยู่ในลำดับก่อน หน้า และในสำนวนประเภทตามความ พบว่านิยมใช้คำ ว่า「このように」 สูงที่สุด สิ่งที่น่าสนใจในลำดับถัดไป คือมีการใช้「すなわち」 และ「よって」 ในปริมาณที่ สูงกว่าตำราประเภทอื่น ๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นสำนวน เชื่อมความที่มีความหมายตายตัวที่ใช้ในทางคณิตศาสตร์⁶ นอกจากนี้ ยังมีการใช้สำนวนเชื่อมความที่มีลักษณะ เฉพาะในการอธิบายการคำนวณคือ「よって」「ゆえ に」 และ「したがって」⁷

6. การศึกษาความแตกต่างของสำนวนเชื่อมความ

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าในระดับย่อหน้า สำนวน เพิ่มความ สำนวนตามความเป็นสำนวนที่ปรากฏมากใน ตำราทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 8 ซึ่งลักษณะดังกล่าว ก็ไม่แตกต่างจากบทเขียนประเภทอื่น ๆ

จุดที่แตกต่างคือ ในการสืบค้นตำราทั้งสองด้านใน ครั้งนี้พบสำนวนแย้งความน้อยมาก และสำนวนซ้ำความ นั้นพบมากในตำราด้านวิทยาศาสตร์ แต่พบน้อยในตำรา ด้านมนุษยศาสตร์ ซึ่งในครั้งนี้ศึกษาเพียงตำรา ประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าเพราะตำรา

ประวัติศาสตร์มีเนื้อหาแบบเล่าความ ข้อเท็จจริงมากกว่า อธิบายความ จึงมีสำนวนซ้ำความ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็น 「たとえ」 น้อย จุดแตกต่างที่ไม่ตรงตามสมมติฐาน คือ สำนวนเทียบความซึ่งพบมากในการเล่าความ

สำหรับสำนวนเชื่อมความที่นิยมใช้บ่อยในแต่ละ ประเภท พบว่าสำนวนเพิ่มความที่พบมากที่สุดคือ 「また」 และ「さらに」 ตามลำดับ สำนวนเทียบ ความที่พบมากที่สุดคือ「一方」「これに対して」 ตามลำดับ⁸ สำนวนแย้งความที่พบมากที่สุดคือ「しか し」 สำนวนซ้ำความที่พบมากที่สุดคือ「例えば」 สำนวนเสริมความที่พบมากที่สุด คือ「なお」 จะเห็นได้ ว่าสำนวนทั้ง 4 กลุ่มนี้เป็นสำนวนหลักที่พบบ่อยในบท เขียนทั่วไปเช่นกัน อย่างไรก็ตาม พบความแตกต่างใน ความนิยมในสำนวนตามความ โดยพบว่าสำนวนตาม ความที่พบมากที่สุดคือ「このように」「こうして」 โดยในตำราด้านมนุษยศาสตร์จะปรากฏการใช้「こうし て」มากกว่าเล็กน้อย ส่วนในตำราด้านวิทยาศาสตร์จะ ปรากฏการใช้「このように」มากกว่า ต่างจากตำรา ด้านสังคมศาสตร์ที่มีการใช้「したがって」มากที่สุด ทั้งนี้ สำนวนเปลี่ยนความมีปรากฏใช้น้อยมากจึงมี สัดส่วนไม่ค่อยต่างกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าสำนวนเทียบความมี ปรากฏในระดับย่อหน้ามากอย่างมีนัยสำคัญในตำรา ประวัติศาสตร์และชีววิทยาที่มีลักษณะร่วมคือการ อธิบายความ นอกเหนือจากสำนวนที่ปรากฏการใช้สูง แล้ว ยังพบสำนวนที่ปรากฏเฉพาะวรรณศิลป์ ได้แก่ การ ใช้สำนวน「ついで」ในตำราประวัติศาสตร์⁹「よって」

⁶ ในทางคณิตศาสตร์นั้น สำนวนเชื่อมความบางคำอาจมีความหมายเฉพาะ เช่น $A \cup B$ (A union B) หมายถึง เอทั้งหมด หรือ บีทั้งหมด หรือทั้งเอและบี ใช้คำใน ภาษาญี่ปุ่นว่า「 A または B 」 $A \cap B$ (A intersect B) หมายถึง ส่วนเอที่ทับกับบี ใช้คำในภาษาญี่ปุ่นว่า「 A か B 」วิธีการใช้「または」「か」ในที่นี้จะ แตกต่างจากการใช้ในภาษาทั่วไป

⁷ สำนวนเชื่อมความเหล่านี้ล้วนเป็นสำนวนประเภทตามความ ในการเชื่อมความในสารอื่น ๆ มักมีความหมายไม่แตกต่างกันแต่ในการคำนวณจะมีลำดับต่างกัน เมื่อเทียบกับการแสดงการคำนวณในตำราคณิตศาสตร์ภาษาไทย พบว่า「よって」ใช้กับการแปลงค่าในเบื้องต้น เทียบได้กับ“จะได้(ว่า)”「ゆえに」ใช้ในการ แสดงผลลัพธ์คำนวณในเบื้องต้น เทียบได้กับ“ดังนั้น” และ「したがって」ใช้แสดงผลลัพธ์สุดท้าย หรือการสรุปผลคำตอบ เทียบได้กับ“เพราะฉะนั้น” หรือเครื่องหมาย $\therefore$ ตามตัวอย่าง (1)

(1) $\triangle ABC$ において、辺 AB 、 AC の垂直二等分線の交点を O とすると $OA=OB$ 、 $OA=OC$

よって $OB=OC$

ゆえに、点 O は辺 BC の垂直二等分線上にもある。

したがって、 $\triangle ABC$ の 3 辺の垂直二等分線は 1 点 O で交わる。(『数学I+A』, p.355)

⁸ สาเหตุที่พบ「そして」น้อยกว่า「さらに」 ซึ่งตรงข้ามกับผลการสำรวจของ 石黒 (2016a) น่าจะเป็นเพราะ「そして」นิยมใช้ในระดับประโยคมากกว่าชั้น ย่อหน้าใหม่ ในงานวิจัยครั้งนี้จึงพบเพียง 12 ตัวอย่างจากตำราทั้ง 4 เล่ม

⁹ โดยปกติการใช้「ついで」แม้ว่าจะไม่ใช่สำนวนเพิ่มความเชิงเวลาโดยเฉพาะ แต่ไว้ในตำราประวัติศาสตร์จะใช้อย่างชัดเจนคล้ายคำในภาษาไทย ว่า“ต่อมา”

ตารางที่ 8 สัดส่วนประเภทสำนวนเชื่อมความประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทเขียนประเภทตำรา 4 ลำดับแรก

	ตำราสังคมศาสตร์ (石黒 2016a)	ตำราประวัติศาสตร์ 『日本近代史』	ตำราประวัติศาสตร์ 『世界現代史』	ตำราชีววิทยา 『新生物』	ตำราคณิตศาสตร์ 『数学I+A』
1	เพิ่มความ (6,442 ครั้ง)	เพิ่มความ (6.75%)	เทียบความ (11.90%)	เพิ่มความ (1.53%)	เพิ่มความ (9.14%)
2	แย้งความ (5,083 ครั้ง)	เทียบความ (6.25%)	เพิ่มความ (11.52%)	เทียบความ (1.04%)	ตามความ (7.09%)
3	ซ้ำความ (4,098 ครั้ง)	ตามความ (4.90%)	แย้งความ (11.32%)	ซ้ำความ (0.90%)	ซ้ำความ (5.97%)
4	ตามความ (4,006 ครั้ง)	แย้งความ (4.56%)	ตามความ (6.90%)	ตามความ (0.69%)	เสริมความ (3.35%)

「ゆえに」ในตำราคณิตศาสตร์ และพบสำนวนที่ปรากฏในตำราทั้งสองด้านแต่มิวิธีใช้ที่แตกต่างกัน เช่น 「すなわち」ในตำราคณิตศาสตร์ใช้สรุปความสัมพันธ์หรือสูตรคณิตศาสตร์ที่ได้จากการคำนวณโจทย์จึงมักปรากฏท้ายสุด ในบางย่อหน้าก็ปรากฏการใช้เป็นการเชื่อมประโยคสรุป ส่วนการใช้「すなわち」ในตำราประวัติศาสตร์พบว่า「すなわち」ในตำราประวัติศาสตร์ใช้ขยายประเด็น และพบสำนวนเชื่อมความที่เป็นคำกริยาวิเศษณ์ ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ พบการใช้คำว่า「一般に」จำนวนมากโดยเฉพาะในตำราคณิตศาสตร์ โดยมีทั้งที่ใช้ตั้งเงื่อนไขหรือประเด็นคล้ายการใช้「まず」และที่ใช้เป็นสำนวนซ้ำความ¹⁰

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนเชื่อมความในระดับย่อหน้าที่ปรากฏในตำราวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในครั้งนี้ เราจะเห็นแนวโน้มความเหมือนและความต่างจากสำนวนเชื่อมความที่นิยมศึกษาในการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น และงานเขียนประเภทอื่น ๆ ทำให้เห็นประเด็นในการศึกษาภาษาญี่ปุ่นในปัจจุบันเพิ่มเติมดังนี้

1. ในการอธิบายความเช่นที่ปรากฏในบทเขียน

ประเภทตำรา นอกเหนือจากสำนวนเพิ่มความ สำนวนตามความ สำนวนแย้งความ สำนวนซ้ำความแล้ว การใช้「一方」「これに対して」ขึ้นย่อหน้าแสดงการเทียบความก็มีการใช้เช่นกัน

2. การฝึกฝนการใช้สำนวนตามความในบทเขียนภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันที่มักสอนให้ใช้「そこで」「そのため」「したがって」นั้น อาจนิยมใช้ในบทเขียนบางวิชาเช่นวิทย์หรือคณิตศาสตร์ หรือนิยมใช้ในระดับประโยค เมื่อใช้ขึ้นย่อหน้าใหม่ที่แสดงผลสืบเนื่องจากย่อหน้าก่อนในบทเขียนเชิงวิชาการ ควรมีการสอนให้ใช้「このように」

「こうして」ซึ่งพบความถี่ในการใช้มาก¹¹ ทั้งนี้ นอกเหนือจากสำนวนตามความ การแนะนำให้รู้จักความสัมพันธ์ของสำนวนเชื่อมความบางสำนวนที่ปรากฏบ่อยในวิชาวิทยาศาสตร์บางประเภท เช่น「すなわち」¹²「よって」¹³「ゆえに」และ「なお」ที่ใช้มากเฉพาะในตำราคณิตศาสตร์ หรือ「ついで」ในงานเขียนประวัติศาสตร์ที่ใช้เป็นสำนวนเพิ่มความแบบอ้างอิงลำดับเวลาแตกต่างจาก「つぎに」ที่ผู้เรียนมีความคุ้นเคยอยู่แล้ว จะทำให้ผู้เรียนตระหนักและแยกใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

¹⁰ 「一般に」ใช้อธิบายย่อหน้าก่อนซ้ำอีกครั้งโดยเปลี่ยนมุมมอง ในตำราคณิตศาสตร์จะใช้สรุปเป็นกฎ อย่างไรก็ตาม ยังไม่อาจสรุปได้ว่า「一般に」เป็นสำนวนซ้ำความทั้งหมด ดังนั้น ผู้วิจัยจะรวบรวมตัวอย่างการใช้เพิ่มเติมต่อไป

¹¹ เกี่ยวกับประเด็นนี้ 石黒・筒井 (2009 : 115) ตั้งข้อสังเกตไว้เช่นเดียวกัน โดยระบุว่า ย่อหน้าที่สรุปผล ควรใช้สำนวนเชื่อมความ「このように」จะเหมาะสมกว่า「このため」ที่ใช้ในประโยคตัวอย่าง เนื่องจากเป็นคำที่ใช้สรุปความได้ดีกว่าสำนวนเชื่อมความที่แสดงผลธรรมดา โดยยกตัวอย่างคำที่ใช้สรุปความได้ดีกว่าอื่น ๆ ด้วยได้แก่「こうして」「かくして」「よって」「以上」「結局」

¹² พบว่ามี「すなわち」ใช้มากในตำราด้านคณิตศาสตร์เช่นกัน (石黒2016a) ซึ่งในตำราคณิตศาสตร์นิยมใช้ตีความสมการหรือโจทย์

¹³ วิธีการใช้ขัดแย้งกับข้อมูลที่ 石黒・筒井 (2009, p.115) ระบุไว้ว่า「よって」ใช้สรุปความได้ดี แต่ในตำราคณิตศาสตร์พบว่า「よって」ใช้แสดงผลการตีความเชิงตรรกศาสตร์เป็นหลัก ในภาษาไทยเทียบได้กับคำว่า“จะได้ว่า”

7. unสรุป

ในการศึกษาความแตกต่างของสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำราด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยได้ศึกษาสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในระดับย่อหน้าเพื่อเชื่อมโยงย่อหน้าให้มีความกลมกลืนกันทั้งสิ้น 654 คำ และพบว่า การใช้สำนวนเชื่อมความที่คล้ายคลึงกันในตำราทั้งสายมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คือการใช้สำนวนเทียบความ 「一方」 「これに対して」 และสำนวนตามความ 「このように」 「こうして」 จำนวนมาก ซึ่งอาจเป็นเพราะว่ามีวจนลีลาแบบงานเขียนตำราเชิงอธิบายความเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ผลที่ได้แตกต่างจากผลของ石黒 (2016a) ที่สำรวจตำราสังคมศาสตร์ ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นเพราะวจนลีลาที่ต่างกัน หรือมองว่าเป็นเพราะสำนวนเทียบความและสำนวนตามความดังกล่าวปรากฏในระดับย่อหน้าเป็นหลัก ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาปริมาณการใช้สำนวนเชื่อมความในระดับประโยคเพื่อศึกษาหาเหตุผลที่แตกต่างนี้ต่อไป นอกจากนี้ ในการศึกษาครั้งนี้ยังพบการใช้สำนวนเชื่อมความที่ปรากฏเฉพาะวจนลีลา เช่น 「よって」 ในตำราคณิตศาสตร์

และ 「ついで」 ในตำราประวัติศาสตร์ และการใช้สำนวนเชื่อมความที่ต่างกันตามวจนลีลา เช่น การใช้ 「すなわち」

ข้อสังเกตเพิ่มเติมจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าตำราแต่ละประเภทอาจให้ความสำคัญในการเชื่อมความแตกต่างกัน เช่น ในตำราชีววิทยามีการใช้สำนวนเชื่อมความน้อยครั้ง ไม่จำเป็นต้องใส่สำนวนเชื่อมความเพื่อแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสารบ่อเท่าตำราด้านมนุษยศาสตร์ และอีกประเด็นหนึ่งคือ พบว่ายังมีสำนวนเชื่อมความประเภทคำกริยาวิเศษณ์ เช่น 「一般に」 ที่ควรมีการวิเคราะห์วิธีการใช้เพิ่มเติมต่อไป

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์สำนวนเชื่อมความระดับย่อหน้าจากตำราเพียง 4 เล่มเท่านั้น ดังนั้นการเพิ่มจำนวนและชนิดตำราทั้งด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้นให้มีความหลากหลาย เช่น ตำราวิชาดนตรี วิชาเคมี เป็นต้น ก็จะช่วยให้อธิบายความแตกต่างในการใช้สำนวนเชื่อมความตามวจนลีลาในตำราทั้งสองด้านได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยขอนำไปวิเคราะห์ต่อยอดในงานครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] เทพี จรัสรุ่งเกียรติ. (2000). หน่วยเชื่อมโยงปริศนาภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [2] สุธีภา สุวิชานรากุล. (2017). ปริศนาภาษาญี่ปุ่นในหนังสือแสดงความจำนงสำหรับการสมัครงานของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาต่างประเทศ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [3] อัญญาฤทธิ์ ชูศรี. (2016). แปรประเด็น ภาษาศาสตร์ภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น (ฉบับทดลองใช้). คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [4] 石黒圭 (2015a). 「書き言葉・話し言葉と『硬さ／軟らかさ』一文脈依存性をめぐって」 『日本語学』 34-1, pp. 14-24.
- [5] 石黒圭 (2015b). 「聖書の中の接続詞—口語訳聖書と新共同訳聖書の比較から—」 『New聖書翻訳』 2、日本聖書協会、pp.58-73.
- [6] 石黒圭 (2016a). 「社会科学専門文献の接続詞の分野別文体特性—分野ごとの論法と接続詞の選択傾向との関係—」 庵功雄他編『日本語文法研究のフロンティア』くろしお出版、pp.161-182.
- [7] 石黒圭 (2016b). 『「接続詞」の技術』実務教育出版.
- [8] 石黒圭・筒井千絵 (2009). 『留学生のためのここが大切文章表現のルール』スリーエーネットワーク.
- [9] 石黒圭他 (2009). 「接続表現のジャンル別出現頻度について」 『一橋大学留学生センター紀要』 12、一橋大学、pp.73-85.
- [10] 市川孝 (1978). 『国語教育のための文章論概説』教育出版.
- [11] 佐久間まゆみ (2002). 「接続詞・指示詞と文連鎖」 野田尚史他『日本語の文法4 複文と談話』岩波書店.
- [12] 田中章夫 (1984). 「接続詞の諸問題—その成立と機能—」 『研究資料日本文法4』明治書院.
- [13] 永野賢 (1986). 『文章論総説—文法論的考察—』朝倉書店.
- [14] 森田良行 (1979). 『接続詞の使い方』 Fakultas Sastra Universitas Padjadjaran

เอกสารข้อมูลวิจัย

木谷 勤 (2015) 『もういちど読む山川世界現代史』 山川出版社 ; 鈴木孝仁・本川達雄・鷺谷いづみ (2013) 『新生物 生物基礎・生物』 数研出版 ; チャート研究所編著 (2016) 『改訂版 チャート式基礎と演習数学I+A』 数研出版 ; 鳥海靖 (2013) 『もういちど読む山川日本近代史』 山川出版社

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้เป็นผลการทำวิจัยส่วนหนึ่งในโครงการวิจัย 「タイ人学習者のための日本語における談話標識の研究—接続表現を中心に—」 ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ the Japan Foundation ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัย Japanese Studies Fellowship ประจำปีงบประมาณ 2017 ในการทำโครงการวิจัยดังกล่าวมา ณ ที่นี้ และขอขอบคุณศาสตราจารย์กิตติคุณ 佐久間まゆみ (早稲田大学) ผู้ให้คำปรึกษาตลอดการทำวิจัย

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Affiliation: Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Corresponding email: asadayuth@gmail.com